

DE HOLLANDSE DROOM

Martijn Simons

De Hollandse droom

Roman

LEBOWSKI PUBLISHERS
AMSTERDAM 2020

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

© Martijn Simons, 2020
© Lebowski Publishers, Amsterdam 2020
Omslagontwerp: Riesenkind, 's-Hertogenbosch
Omslagbeeld: Getty Images / Lena Koller
Auteursfoto: Jan Willem Kaldenbach
Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 5304 5
ISBN 978 90 488 5305 2 (e-book)
NUR 301

www.lebowskipublishers.nl
www.overamstel.com

OVERAMSTEL
uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv
Meld je aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste boeken van
Lebowski Publishers via www.lebowskipublishers.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel
van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever

Voor Farah

‘I swear to god it’s like playing poker against someone who’s
showing his cards and yet still bluffing by force of personality.’
Nathan Hill, *The Nix*

‘Was een kleine boy, met grote plannen
Kijk terug naar toen, ik zag grote slangen’
Lijpe, ‘Moeilijke tijd / Blijf bezig’

PROLOOG

2010

Het dichtstbijzijnde dorp is een kwartier rijden. Op woensdag en zaterdag hobbel ik 's ochtends vroeg in de kleine jeep het onverharde pad af, parkeer aan de rand van het dorp, wandel naar het centrum en haal op de markt alles wat ik nodig heb voor een paar dagen. Groente, fruit, brood. Water en koffie koop ik in de kleine supermarkt waar ik onderweg langsrijd. Soms neem ik wat vis of garnalen mee die ik hier in het huisje bak in veel olie met knofflook. Ik groet iedereen die ik onderweg tegenkom en doe mijn best om in het beperkte Spaans dat ik me inmiddels eigen heb gemaakt hartelijk te klinken.

Ik probeer te glimlachen. Langzaam gaat het beter.

Als ik alles heb ingeslagen, en bij de kiosk op de hoek een exemplaar van *El País* heb gekocht en een nieuwe voorraad sigaretten, drink ik koffie op het dorpsplein. Ik gebruik de krant niet alleen als camouflage, ik lees hem ook daadwerkelijk, begrijp er net genoeg van om niet af te haken en gelukkig lang niet genoeg om de berichten daadwerkelijk tot me door te laten dringen.

De obers kennen me hier, ze weten dat ik een dubbele espresso wil, een glas water en een croissant en dat ik hier niet vandaan kom maar ook geen toerist ben – niet meer. Op een bepaald moment verander je van toerist in inwoner, maar het is onmogelijk te zeggen wanneer precies. Ze weten ook dat ik een fikse fooi geef als ze af en toe de asbak legen en me verder zo veel mogelijk met rust laten. Mijn leven is zo overzichtelijk dat je het saai zou kunnen noemen, maar het is precies wat ik nodig heb. Ik ben zo leeg dat ik eindelijk tijd heb om te bedenken wat het verhaal moet zijn dat ik mezelf vertel. Om een poging te doen te begrijpen wat er gebeurd is. Na twee espresso's zet

ik, zonder bang te zijn voor dieven, mijn boodschappen in de jeep en wandel een rondje door het dorp. Langs het lage dorps huis in een zijstraat, waar altijd een paar vrouwen druk bezig zijn tassen te maken van bontgekleurde stoffen. Ik steek elke keer een hand op als ik langs de open ramen loop. Net buiten het dorp, waar de heuvels beginnen en het water als het regent langs de kanten van de weg naar beneden stroomt, is een fonkelnieuwe sportaccommodatie gebouwd. Een bord vertelt dat het met EU-geld is gefinancierd. Er zijn twee tennisbanen waar ik nooit iemand zie, en een sintelbaan met helderwitte lijnen. In het midden een kunstgrasveld waar meestal wordt gevoetbald, op zaterdag de volwassenen en doordeweeks de kinderen van de basisschool verderop. Ik blijf altijd staan kijken, rook ondertussen sigaretten. Het is een gelukkig tafereel, al die benen op dat kunstgras en het geluid van iemand die een bal een poeier geeft. De kinderen rennen zo veel mogelijk, de volwassenen doen juist hun best om zich zo op te stellen dat ze helemaal niet hoeven te rennen. Alleen maar ballen aannemen en weer doorspelen, net zo lang tot iemand dicht genoeg bij het doel staat om te schieten.

Als ik er genoeg van heb keer ik terug. Ik vermijd het dorpsplein en struin door een achterafstraat waar een apotheek zit die ik nog nooit geopend heb gezien. Aan het eind van de straat de politiepost, een motor op de stoep. Twee agenten staan in de deuropening, de een leunt tegen de gevel en de ander staat met een duim achter zijn gordel de straat uit te turen. Ze staan er altijd. Elke keer dat ik mijn hand opsteek in ruil voor een kort knikje, ruik ik de sigarettenadem van de agent die me die middag van het dak van de flat terug de liftschacht in leidde en een hand op mijn schouder hield terwijl hij me vervolgens de twaalf trappen naar beneden escorteerde. In de hal zette hij me neer op een laag, stenen muurtje. Hij gaf me een flesje water, ging door zijn knieën, en fluisterde dat het niet mijn schuld was, dat er straks – ze waren al gebeld – een ambulance zou komen en dat ze me iets zouden geven ‘om tot rust te komen’, het eufemistische hulpverlenersjargon dat ik maar al te goed kende. Het enige waar ik toen aan durfde te denken was: mijn platen. Op dat moment

met afstand mijn belangrijkste bezit. Ik groef mijn hoofd af op zoek naar aanwijzingen dat ik het ding bij me had toen ik die nacht een van de twee fietsen had meegenomen uit Vinkeveen, maar het lukte me niet eens om de tijdlijn kloppend te krijgen. Welke dag was het überhaupt? Ik nam een slok water en keek naar de neuzen van mijn hardloopschoenen, alsof ik verwachtte dat daar de hulp weleens vandaan zou kunnen komen. Lucas! Natuurlijk, ik moest Lucas bellen, misschien kon hij onze vlucht verzetten of iets anders regelen. Het gebeurde echt wel vaker dat een dj door omstandigheden later was, toch? Stakingen, verloren bagage, een rommelende vulkaan op IJsland – er was zoveel dat de boel in de war kon schoppen. Er gingen heus meer vluchten naar Rome dan die ene waarvoor wij toevallig een ticket hadden.

Maar Rome, realiseerde ik me toen ik het volgende moment achter in de ambulance op een brancard zat en vanuit mijn ooghoeken een van de twee broeders met het puntje van zijn tong uit zijn mond een injectie zag prepareren, Rome zat er voorlopig niet in.

Bram zegt steeds dat hij me hier wil komen opzoeken, maar ik heb hem nog niet gezien. Hij mailt me twee keer per week, alsof hij zich nu ineens wel realiseert dat we familie zijn, en niet zomaar twee mensen die bijna dertien jaar – met uitzondering van dat jaartje kostschool van hem – onder hetzelfde dak hebben gewoond. Hij kan het niet laten om steeds opnieuw dat boek van hem ter sprake te brengen. *De grijze wachter* beleeft herdruk na herdruk. Laatst vertrouwde hij me zelfs toe ('*Strictly entre nous*, zusje, beloof je dat?') dat hij is gevraagd om volgend jaar de 4 mei-lezing te houden. 'Omdat het zoveel heeft losgemaakt,' schreef hij.

Ik durf, nu het wat beter gaat en ik het gevoel heb dat er iets in mij tot stilstand is gekomen, wel te zeggen dat het de afgelopen tijd, in Amsterdam bedoel ik, niet zo goed ging. Dat er iets meer aan de hand was dan ik anderen – mijn ouders, Bram, Lucas – heb voorgespiegeld. Die paar keer dat Lucas me heeft gemaild sinds ik hier ben, schreef hij dat ook telkens: hij had niet door dat het allemaal zo *real* was. Ik

heb met mezelf afgesproken dat het niet verstandig is om iedereen de hele tijd van alles kwalijk te nemen. De dingen gaan zoals ze gaan, waarom zou ik zo ijdel zijn om te denken dat ik er echt invloed op kan uitoefenen?

En toch... toch denk ik nog steeds af en toe dat het ook volstrekt anders had kunnen lopen. Niet per se met mij, maar bijvoorbeeld met mijn vader. En laten we Houda ook niet vergeten. Als ze mij tijdens die inzinking niet naar de Uithof hadden gereden, maar naar willekeurig welk ander ziekenhuis, dan waren mijn vader en Houda elkaar, na veertien jaar en na alles wat er gebeurd was, niet opnieuw tegen het lijf gelopen en kon iedereen het verleden laten voor wat het was. Maar de werkelijkheid had blijkbaar iets anders voor mijn vader in petto.

2009

I

De grijze wachter

1

Rudolf

Met uitzondering van een handjevol foto's en het beduimelde trouwboekje van zijn ouders, bevindt alles wat Rudolf Keller over zijn vader Johannes Frederik weet zich in een enkele envelop met venster – formaat EA5, voor de kenners. De lijm is al jaren uitgedroogd en korrelig en geel, en in de rechterbovenhoek prijkt het logo van het Nationaal Instituut voor Oorlogsdocumentatie. In de loop der jaren is het vervaagd, zonlicht heeft de kleur er voor een groot deel uit opgeslurpt, en ook het plastic venster is al lang niet meer zo helder als het bij uitgifte geweest moet zijn, maar aan de inhoud van de envelop is niets veranderd sinds zijn moeder het ding een paar maanden voor haar overlijden uit de secretaire in haar Woerdense aanleunwoning tevoorschijn toverde en hem in zijn hand stopte. Bijna, dacht Rudolf altijd, alsof ze hem op die manier bewijs wilde leveren voor het verhaal waarmee zij hem heeft opgevoed, en waaraan hij misschien niet zijn leven, maar in zekere zin wel zijn carrière te danken heeft. Telkens als hij de envelop sindsdien in zijn hand hield, leek hij zwaarder, alsof de geschiedenis zich opgepompt en volgezogen vastklampte aan die paar flodderige velletjes papier.

Het laatste zonlicht van de avond komt door de drie hoge schuiframen aan de voorzijde hun woning binnen, en haalt alle harde tinten uit het meubilair. Hij hoeft niet op te staan en naar de keuken te lopen om te weten dat er op avonden als deze een onophoudelijke stoet flaneurs langs de Ringvaart trekt. Elk bankje aan de overkant

van de Ringdijk is bezet door groepjes mensen die zich met alles wat ze in zich hebben verzetten tegen de herfst die er, kalendertechnisch gesproken, al min of meer had moeten zijn.

Rudolf zit rechtop in een van de twee rancho lederen fauteuils in de woonkamer, pal tegenover de televisie. Stevig heeft hij de afstandsbediening vast, brengt het volume van de reclame omhoog, omlaag, en weer omhoog, een wave van geluid. De woonkamer is een stadion. Hij zit in een skybox en ook het overige publiek wekt de indruk ervan op de hoogte te zijn dat er iets groots staat te gebeuren – o ja, men staat te popelen.

‘Hou daar eens mee op, zenuwpees.’

Het overige publiek wordt vanavond gevormd door Marloes, die op de bank zit, haar benen opgetrokken en onder zich gevouwen, een glas witte wijn op de leuning. Ze kijkt hem aan met de blik waarmee ze ook Bram en Evi kon aankijken toen ze klein waren, wanneer ze iets deden wat om een vermaning vroeg, maar waarom ze tegelijkertijd moest lachen, omdat het zo sullig was bijvoorbeeld. Op dit moment leest Rudolf ook nog iets anders in haar blik, een soort leedvermaak, waarvan ze zelf waarschijnlijk niet op de hoogte is, maar dat door de kraaienpootjes rond haar ogen naar buiten breekt.

Zolang hij zich kan herinneren, en feitelijk haar hele leven al, is Marloes gevoeliger dan de mensen in haar omgeving. Gevoeliger dan Bram, dan hij. Zelfs gevoeliger dan Evi. Ze was al hoogsensitief voordat die term in de mode raakte. Godzijdank heeft ze haar kunst om al die overweldigende gevoelens en ervaringen te kanaliseren. Bovendien zegt ze voorspellende dromen te hebben. Ze droomt over zaken – het overlijden van haar hondje Tilly toen ze nog maar acht was, en jaren later een aanrijding op de hoek van de Transvaalkade en de Linnaeusstraat – en het gebeurt niet zelden dat die dromen vervolgens werkelijkheid worden. Misschien niet als een exacte kopie, en overigens was dat beestje al oud en versleten en gebeurde er elke maand wel een ongeluk op die notoir gevaarlijke straathoek, maar toch, maar toch...

Nu walst ze verstrooid de wijn in haar glas. De armbanden aan

haar pols tikken tegen elkaar. Ze heeft een dun sjaaltje om haar hoofd en aan haar vingers en onder haar nagels zitten resten vaalgrijze klei. Sinds een week of vijf is ze weer, zoals ze het zelf noemt, *geïnspireerd*. Elke dag bestijgt ze na een laat ontbijt, het journaal en *de Volkskrant* de twee trappen naar zolder, waar hij jaren geleden een atelier voor haar heeft ingericht, en werkt ze aan haar sculpturen. Onder het schuine dak gaat zijn vrouw de klei te lijf alsof ze er een persoonlijke vete mee heeft uit te vechten. Ooit vond Rudolf die basale kracht van een vrouw in strijd met de materie onweerstaanbaar sexy.

Hij drukt op mute en laat de afstandsbediening op de glazen salontafel kletteren, te hard, naast het exemplaar van *De grijze wachter*, het jongste excrement van Bram. Daarin is het bewijsmateriaal dat jarenlang alleen in de veilige beslotenheid van de envelop heeft bestaan van de eerste tot de laatste letter afgedrukt, op glad papier en met verhelderende onderschriften in een zestien pagina's tellend kleurenkatern. De kopietjes van de archiefstukken kunnen voortaan opgeborgen blijven, Rudolf heeft haarscherpe scans tot zijn beschikking. Wat kan hij zich nog meer wensen?

Eén keer eerder is Bram te gast geweest bij *De Wereld Draait Door*, toen hij een prijs won voor zijn vorige boek, *De zonnekoning van Zutphen*, een bundeling van een reeks artikelen over een corrupte wethouder Ruimtelijke Ordening die eerder in *Vrij Nederland* waren verschenen. Een tamelijk infantiele titel, vond Rudolf destijds, meer iets voor een album van Suske en Wiske, maar het weerhield de jury van de belangrijkste prijs voor journalistieke non-fictie er niet van het boek te bekronen en Bram zo een duwtje in de juiste richting te geven. Die wees wat Bram betreft naar regelmatige optredens in radio- en televisieprogramma's, waar hij tegenwoordig zijn onderzoeksjournalistieke mening mag komen verkondigen in snappende soundbites van het kaliber 'Een beetje integer kan niet'; optredens waarmee hij aan zijn naamsbekendheid en ego werkt, met als voorlopig resultaat dat de lancering van zijn nieuwe boek gepaard gaat met een grootschalige mediacampagne waarvan de landelijke aftrap een optreden aan de tafel van *DWDD* is dat elk moment kan beginnen.

Na de laatste koperen noot van de begintune verschijnt de presentator in beeld. Armen over elkaar, blik vastgehaakt aan de lens. ‘Hij maakte furore met artikelen in *Vrij Nederland* waarin hij sjoemelende en corrupte gezagsdragers ontmaskerde, schreef een bekroond boek over een wethouder in Zutphen die politiek bedreef vanaf de golfbaan en fileert met schwing politieke praatjesmakers op radio en televisie.’

Applaus, shot op Bram. De pseudoheilige zit met gevouwen handjes aan tafel, om zijn linkerpols een duur ogend klokje uit de patser-vitrine van de juwelier, en laat zich onder zijn kin kietelen. Hij zit nog net niet te spinnen.

‘Bram Keller, hartelijk welkom. Morgen verschijnt van jouw hand een wel heel opmerkelijk, en vooral heel persoonlijk boek.’ Vinger-tje van de presentator de lucht in. ‘*De grijze wachter* gaat over jouw grootvader, die je nooit hebt gekend en over wie thuis niemand ooit met een woord repte, totdat je op een dag een envelop vindt waarin staat dat je grootvader tijdens de Tweede Wereldoorlog om het leven is gekomen in Kamp Amersfoort.’

Een moment stilte, het studiolicht wordt naar standje bordeel gedraaid, en vanonder zijn melkboerenhondenkuif zegt de presentator op samenzweerderige toon: ‘Niet als gevangene, maar als bewaarder.’

En... terug naar Bram. Klein glimlachje, net genoeg. Het heertje draagt een kakelvers buttdown overhemd onder zijn tweedjasje. Nadat Marloes en hij hem op zijn vijftiende naar een Engelse kostschool stuurden, heeft hij een voorliefde ontwikkeld voor pakken. Geen das, zelden een das. Hij zou de koningin niet eens zijn gestropte hals aanbieden.

‘Het is een echte thriller, hè, een whodunit van de bovenste plank, heel filmisch opgeschreven, je ziet het allemaal zo voor je.’ De presentator tikt een paar keer met een vinger op het omslag van het boek.

‘Ja, dat zou je wel kunnen zeggen. Het heeft wel iets van een film. Er zit vaart in.’

Maar het is een boek, Brammetje, een dikke stapel verlijmde papieren katernen met een kaftje eromheen en in het midden de verzamelde familiekiekjes. Niet het sausje van de fictie heb je eroverheen

gegoten, niet Jeroen Krabbé als overijverige ss'er en Fedja van Huêt als pientere journalist met een groot rechtvaardigheidsgevoel – nee, het is allemaal echt en te herleiden tot werkelijke personen, met gezinnen en banen en verantwoordelijkheden en een bestaand adres. In dit geval aan de Transvaalkade in Amsterdam.

‘Zo is het ook geschreven, het leest, eerlijk waar, als een trein.’ Een film die leest als een trein, Rudolf moet zich inhouden. ‘Laten we teruggaan naar het begin. Je krijgt van je vader een envelop in handen.’

‘Heel toevallig, eigenlijk. Op een dag kwam mijn vader met een verhaal over zijn vader dat werkelijk te gek voor woorden was.’

‘Over jouw grootvader dus.’

‘Precies. Wij, mijn zus en ik, verkeerden altijd in de veronderstelling dat mijn grootvader tijdens de Hongerwinter is overleden.’

‘Maar die vork bleek heel anders in de steel te zitten.’

Een glimlachje van Bram: flauwe woordspeling, amigo, maar ik laat je er voor deze ene keer mee weggkomen, ik zal niks laten merken. Marloes grinnikt zachtjes.

‘Dat kun je wel zeggen,’ gaat Bram verder. ‘Mijn vader had het hele gezin bij elkaar geroepen. We zaten met z'n allen in de woonkamer, een heel gekke sfeer, ik dacht dat hij ging aankondigen dat hij ziek was, zoiets. Iets persoonlijks.’

‘Maar hij kwam met die envelop op de proppen.’

Rekken die boel, uitwringen tot de laatste druppel opgekropte nepspanning eruit is – alsof we niet allemaal allang weten wat Bram als een tweebenige Snuf de Hond allemaal heeft weten op te sporen.

‘Juist,’ zegt Bram. ‘Mijn vader liet een aantal kopieën van documenten zien waaruit onomstotelijk bleek dat mijn grootvader in februari 1944 om het leven is gekomen door... ik citeer nu uit de brief van de Duitse officier aan mijn grootmoeder, *ein Unfall mit seiner Dienstwaffen*.’

‘Toen ontwaakte de Horst Tappert in jou.’

‘Nou, in eerste instantie was ik geschokt.’

Nee, Snuf, jij was niet geschokt. Jij sloeg aan, je zag meteen een boek voor je. Zo werkt jouw hoofd, jij denkt in verhalen. Rudolf

ziet zijn zoon zitten, de studiolampen geven zijn gezicht een gezonde gloed van iemand die zonder met zijn ogen te knippen durft te beweren dat succes een keuze is.

Op de grote beeldschermen die boven het publiek in de studio hangen, verschijnt de brief. Hij heeft hem wel honderd keer gelezen, kan de inhoud dromen, maar nu de letters, het krullerige handschrift van een voorbije generatie, opgeblazen tot reusachtige afmetingen op nationale televisie te zien zijn, is het of het over iemand anders gaat. Iemand met wie zijn leven weliswaar opvallende overeenkomsten vertoont, maar niettemin iemand anders. Hetzelfde geldt voor Bram. Hij lijkt wel op zijn zoon, maar hij is het niet. Niet meer, niet sinds hij zonder zijn toestemming heeft besloten zijn geschiedenis tot die van hem te maken en er als de eerste de beste roddeljournalist een zoetsappig oorlogsverhaaltje van te boetseren.

‘Wat doet hij het goed, hè?’ Marloes leunt voorover, schenkt nog eens in.

Rudolf gebaart dat ze stil moet zijn, zet de televisie een tandje harder. Hij wil weten wat hij kan verwachten als hij morgen op de rechtbank komt.

‘Dus uiteindelijk ben je op onderzoek uitgegaan?’ vervolgt de presentator.

Op het scherm haalt Bram haast verontschuldigend zijn schouders op. ‘Ik blijf natuurlijk een schrijver.’

‘Je ontdekte het grote geheim, waar niemand ooit over had gesproken. Dat was...’

En hup naar camera twee, of drie. Het ding zoomt in ieder geval in op Brams gezicht. In Rudolfs hoofd klinkt een drumroffel.

‘Dat was dat mijn grootvader bij de ss heeft gediend en uiteindelijk als bewaarder in Kamp Amersfoort terecht kwam, waar hij om het leven is gekomen.’

‘Dat is nogal een bekentenis. Bij jullie thuis sprak niemand daarover?’

‘Nee. Mijn vader wist het wel, maar het was gewoon nooit een issue.’

Er verschijnt een foto in beeld. Marloes slaakt een gillette. ‘Hoe doen ze dat tegenwoordig?’

‘Dus dit zijn de drie generaties Keller,’ gaat de presentator door. ‘Maar deze foto is, ik zeg het er even bij voor de oudere kijkers, een trucage. Dit heeft nooit zo plaatsgevonden, want jouw vader heeft zijn vader nooit gekend.’

‘Klopt. Mijn vader is geboren in 1945. Zijn vader is niet lang daarvoor overleden. Ik noem het in mijn boek...’ Hij neemt het boek van tafel en houdt het omhoog, precies in de richting van de juiste camera, alsof hij niet in Engels tweed, maar in de stofjas van de marktkoopman gekleed gaat, ‘... zijn echte nalatenschap. Tijdens zijn laatste verlof, in juni 1944, moet mijn vader verwekt zijn. Mijn grootmoeder is, toen ze net zwanger was, gevlucht naar Duitsland. Vlak na Dolle Dinsdag.’

‘Help me even. Dolle Dinsdag?’

Rudolf ziet zijn eigen hoofd boven het studiopubliek zweven. Hij kent de foto. Gemaakt tijdens zijn verjaardag, een paar jaar terug. Hij heeft een arm om Brams schouder geslagen, een gebaar dat hij alleen maar maakte omdat Harmen, de fotograaf van dienst, erop bleef aandringen. Zijn andere arm hangt in de verknipte versie om zijn vaders nek. Ze hebben de foto van zijn vader digitaal uit zijn trouwboekje geknipt, zijn gezicht en kleding ingekleurd in beschuldigende sepia-tinten. Het geheel is zo gesneden dat het lijkt of hij erbij is, alsof zij met z'n drieën lachend naast elkaar staan. In werkelijkheid heeft hij op de foto zijn andere arm om Evi geslagen. Maar Evi doet er niet meer toe. Die zit al bijna een week veilig opgeborgen op de psychiatrische afdeling van het UMC. Hij wil niet denken aan haar reactie als zij toevallig deze goedkope beeldmanipulatie onder ogen krijgt.

‘Begin september 1944,’ gaat Bram verder, ‘was het hele land in alle staten omdat er geruchten de ronde deden dat het einde van de oorlog aanstaande was. Brussel en Antwerpen waren bevrijd, dus het zou niet lang meer duren tot ook Rotterdam, Utrecht en Amsterdam op de Duitsers heroverd zouden worden. Een kwestie van dagen, dacht men.’ Hij grinnikt even, schudt licht zijn hoofd. ‘Wij weten dat de

bevrijding nog wel even op zich liet wachten, maar mijn grootmoeder wist dat niet.'

'Wat deed zij?'

'Zij zag, als zogenaamde foute vrouw, de bui natuurlijk al hangen. Resultaat: grote paniek bij de Duitsers én bij de NSB'ers. Veel van die vrouwen vluchtten met hun kinderen naar kampen in Duitsland, tamelijk ironisch, als je het mij vraagt. Een van die vrouwen was mijn zwangere grootmoeder.'

De presentator maakt een paar gratuite opmerkingen over de onuitputtelijke bron van verhalen die De Oorlog nog altijd is. Hij onderstreept nog eens het belang van het blijven vertellen van zulke verhalen. Bram leunt tevreden achterover in zijn stoel, kan rustig op adem komen nu hij zijn grandioze reclameboodschap zonder haperen meer dan een miljoen huiskamers in heeft geslingerd. Dankzij de drietrapsraket 'thrillerachtig plot, smeuij autobiografisch tintje en vlekkeloos televisieoptreden' zal het boek een bestseller worden.

De piepjes van zijn telefoon, een bericht van Harmen. *Niet handig, die zoon van je, maar alles is te managen. Afspraak staat nog steeds. Gr. H.*

Als Bram eindelijk weer het woord krijgt, luistert Rudolf al lang niet meer. Hij duwt zichzelf overeind uit de fauteuil en kijkt Marloes aan. Die haalt haar schouders op. Hoe vaak heeft hij haar de afgelopen maanden zijn standpunt niet uitgelegd? Toch blijft ze van mening dat er uiteindelijk niets verkeerd aan is om openheid van zaken te geven. Transparantie is in de mode, het is niet voor niets dat Bram een hele carrière om dat begrip heen heeft kunnen bouwen. Als je het zelf doet niet, was telkens zijn antwoord.

'En?' vraagt Marloes als hij naar de keuken loopt. 'Ook niet een klein beetje trots?'

'Trots?' Dat is wel het laatste. Het enige wat hij voelt is het mes dat zijn zoon hem schaterlachend en met dollartekens in zijn ogen in de rug heeft gestoken.

In de keuken schenkt hij een glas water in en klokt het in één keer achterover. Buiten schuifelt de buurman voorbij, zijn grijze bouwvier

sjokt achter hem aan. Hij steekt zijn hand op en knikt hem toe. Nauwelijks uitdrukking op zijn gezicht, maar Rudolf twijfelt geen moment: hij weet het. Vanaf nu weet iedereen het. Alles is hetzelfde als een uur geleden, het water, de gevels van de huizen aan de overkant, de lucht erboven, en tegelijk is alles anders.

Rudolf Keller is de zoon van een ss'er.

2

Evi

Om te begrijpen wat er gebeurd is, moet ik eerst terug naar de late zomer van 1995. Ons gezin was nog intact, hoewel Bram en mijn vader sinds onze vakantie naar Italië dat jaar alleen nog met elkaar communiceerden in een soort grommen en briesen, als stieren. Maar ze waren er allebei nog en mijn moeder ook, dus dat klopte. Wat meteen in me opkomt nu ik probeer terug te keren naar die tijd, is dat ik niet meer bang hoef te zijn als ik met mijn skeelers over het Bikoplein rol.

Ik was tien jaar oud en had dat paar skeelers voor mijn verjaardag gekregen, de mooiste ooit: roze schoenen en een zwart onderstel met gouden accenten waarin de zachtste softwielen denkbaar draaiden. Iedereen die ooit heeft geskeelerd, weet dat je het lekkerst rijdt over een zo glad mogelijke ondergrond. Het plein was met afstand de beste plek. Er reden geen auto's, mijn moeder kon me niet zien, ook niet vanuit haar atelier op zolder. De piste van asfalt was glad als een ijsvloer. Hoewel het pal om de hoek was, nog geen tweehonderd meter van ons huis aan de kade, het enige huis dat ik kende en waarvan ik dacht dat alle huizen zo waren, leek het een andere wereld.

Op het plein stonden ook de oudere jongens uit de buurt, die ik niet kende en die dingen naar me riepen. Een enkele keer kwam er een achter me aan om me bang te maken, en dan lieten ze me weer dagen met rust. Je wist het niet met die jongens, ik vond ze eng. Bram kende ze wel, van zijn bijbaantje bij Domino's, waar hij in de keuken werkte, maar die enkele keer dat hij erbij stond deed hij alsof hij niet wist wie ik was.

Ik had haar al eens zien lopen, dus ik herkende haar meteen toen ze op de eerste dag van het nieuwe schooljaar werd voorgesteld door de meester. Hij stond achter haar met zijn handen op haar schouders en zei: 'Dit is Houda. Ze is hier pas in de buurt komen wonen en zit vanaf vandaag bij ons, bij jullie in de klas.' Iedereen kijken met grote ogen, zo iemand hadden we nog niet. Anders dan de meesten van ons. Toen 's middags bleek dat ze dezelfde route naar huis nam als ik, vroeg ik waarom ze ineens bij ons in de klas zat. Ze vertelde dat ze verhuisd was, een paar weken geleden nog maar. Eerst woonden ze ergens anders, op de tweede verdieping, maar vanwege haar vader moesten ze nu op de begane grond wonen. Waarom dan? vroeg ik. Daarom, zei ze. Ik herinner me dat ik niet verder vroeg, maar het gesprek een andere wending gaf. Of ze skeelers had? Die had ze. De dag erop spraken we af.

Toen ik met mijn skeelers op het plein kwam, was ze er al. Ze stond aan de rand, hield zich vast aan het klimrek en praatte met een jongen op een Domino's-scooter bij wie ik in mijn eentje never nooit in de buurt zou durven komen. Zodra hij wegreed en zich aansloot bij het groepje aan de andere kant van het plein, wenkte ze mij. Wie was dat? vroeg ik. Het was haar broer. Hij heette Mustafa, maar iedereen noemde hem Mous. Kom, zei ze. Ze skatete bij me vandaan. Ze droeg elleboogbeschermers die veel te groot waren en zwaaide wild met haar armen terwijl ze vaart maakte. Terwijl ik de achtervolging inzette besloot ik dat zij mijn beste vriendin moest worden.

Bijna een jaar lang deden we alles samen. Nadat haar vader dat najaar overleed, was ze langzamerhand vaker bij ons thuis te vinden dan bij haar moeder en haar broer. Het grappige was dat Bram en Mous ook ineens beste vrienden werden, ze hadden er alleen maar een vaste plek voor nodig om elkaar buiten Domino's-tijden om te kunnen ontmoeten. Net zo vaak als Houda bij ons thuis was, hing Bram met al die anderen op het plein. Ze zaten op een van de muurtjes of achterstevoren op het zadel van een Aprilia of een Citta. Ik weet zeker dat mijn ouders het toen prachtig vonden dat hun zoon en dochter de multiculturele samenleving met volle teugen opzogen,

ja, er zelfs deel van uitmaakten. Het was precies zoals mijn moeder het zich altijd moet hebben voorgesteld, maar zonder dat bizarre slot, waarna ze Bram naar een Engelse kostschool verbanden.

En ik? Ik kon maar niet begrijpen dat Houda net zo plotseling als ze gekomen was weer uit onze klas verdween, naar een andere school ging en niets meer met me te maken wilde hebben. Als ze mij op straat zag maakte ze zich snel uit de voeten en ze was nooit meer op het plein te vinden, met of zonder skeelers. Ik had haar toch niks misdaan?

Houda.

Van alle plekken waar je iemand die je bijna vijftien jaar niet hebt gezien tegen het lijf kan lopen, was de psychiatrische afdeling van het UMC in Utrecht waarschijnlijk de vreemdste. Zeker als je er was opgenomen en niemand je een eerlijk antwoord wilde geven op de enige vraag die ertoe deed, namelijk wanneer je weer weg mocht.

Ze was nauwelijks veranderd, dat kon ik door mijn medicatiewaas heen nog prima zien. Ze was knap, dat ook. *Alles erop en eraan*, zoals Lucas altijd zei als hij weer iemand had meegesleept naar de Suite. Niet dat het iets uitmaakte wie je daarmee naartoe nam, het enige raam in die kelder was altijd afgeplakt met vuilniszakken. Beneden hing voor de trap een dik velours gordijn dat het licht van de straat buiten hield. Je wist daar nooit hoe laat het was, en dat was precies de bedoeling. Tijd bestond niet in de Suite.

Wij, ik bedoel Lucas en ik, hadden het één keer geprobeerd, na een avond in Club II. We hadden allebei nog een dopje G genomen en zaten op de grond tegen de matrassen die overal aan de keldermuren waren vastgenageld met zo'n spijkerpistool dat ik alleen kende uit geflipte horrorfilms. William draaide zeker al een uur van die zweterige, Nicolaas Jaarachtige sekshouse, warm en kloppend en pompend als je hart. Hij had voor de gelegenheid zijn shirt uitgetrokken en om zijn hoofd geknoopt. Toen hebben we het dus geprobeerd, Luuc en ik. Ik weet niet meer wie begon, maar opeens zaten we traag te zoenen, zowat in slow motion. Maar zodra hij met zijn hand onder mijn

shirt op zoek ging naar mijn borsten, kietelde het zo dat ik begon te lachen. Hij begon ook te grinniken en toen zei hij in mijn oor, ik voel die natte tong gewoon nóg tegen het kraakbeen tintelen als ik eraan denk – toen zei hij dat hij toch veel te veel ‘uit zijn plaat’ was om iets klaar te spelen, en ik zei dat het niet erg was. Zo bleven we een tijdje zitten met onze handen verstrengeld en dat voelde goed, echt. Vanaf toen likte ik af en toe aan zijn oor, gewoon als grap, het was iets wat alleen wij begrepen. Ik deed het om hem belachelijk te maken met die hondentong van hem, fluisterde in zijn oor dat hij daar vast van alles mee kon doen, en dan knikte hij altijd naar me met halfopen ogen, zo van: dat weet ik zelf ook wel, lieverd.

Hij was me niet één keer komen opzoeken in Utrecht.

De enige die daar regelmatig langskwam was mijn vader. Een keer was mijn moeder meegekomen, maar dan reken ik die middag van het zogenaamde voortgangsgesprek met die psychiater en de rest van het team niet mee. Eén keer dus. Goh. Zaten we daar met z'n drieën op mijn kamer, ‘want daar kunnen we tenminste rustig praten’. Zij naast elkaar op dat agressiebestendige ziekenhuisbed en ik op de grond tegen de muur, recht tegenover ze, blote voeten op het slijtvaste linoleum. Ik moest naar ze opkijken en daar had ik geen zin in, dus ik keek zo veel mogelijk naar mijn blote voeten. Mijn moeder zat steeds te frunniken aan die wereldwinkelarmbanden die ze tegenwoordig draagt. Mijn vader vond het ook irritant, maar hij ging nog liever dood dan dat hij in een conflict verzeild raakte. Hij ratelde achter elkaar door, de ene betekenisloze zin na de andere. Dat het helemaal niet erg was dat het me allemaal te veel was geworden. De dokter had gezegd dat het veel vaker voorkwam en nu gingen we een plan van aanpak maken, de artsen en ik, en zij natuurlijk, we moesten *met z'n allen* aan mijn herstel werken. We gingen ervoor zorgen dat ik hier gezond weer weg kon, om daarna te beginnen met bouwen. Dat zeiden ze steeds, *beginnen met bouwen*. Tuurlijk, prima, alleen leken ze niet te begrijpen dat ik geen geduld had. Ik kon niet nog weken en weken op die afdeling blijven, omdat ik daar júst gek werd. Het enige wat ze daar met je deden was je pillen geven waar ik zo alle Jezus sloom

van werd, en dik, dat ook. Ik zweer het, ik was aangekomen. Als ik voor de spiegel stond zag ik de grammen, ponden, kilo's er gewoon aan vliegen, als hompen natte klei die mijn moeder met onderdrukte agressie tegen een van haar beelden aan plakte.

En Bram? Mooi niet dat hij me in Utrecht kwam opzoeken. Hij stuurde me wel steeds berichten waarin hij zei dat hij snel zou komen en dat hij van me hield, maar dat hij het belachelijk ('echt belachelijk') druk had met de campagne voor zijn nieuwe boek. Hij voelde zich helemaal het mannetje, zei dat hij een gesigneerd exemplaar voor me zou meenemen. Alsof ik de concentratie voor een boek kon opbrengen.

Ik zie nog zo de zondagmiddag voor me waarop mijn vader hem onbedoeld het idee en het materiaal ervoor aanreikte. Hij had ons allemaal verzameld in de woonkamer om ons zijn – ahum, aanhalingstekens in de lucht en zo – *verborgen geschiedenis* te vertellen. Ik kwam die middag rechtstreeks uit de Suite, waar de after nog bezig was na onze vaste maandelijkse avond in Studio 80. Het was die maand onze *2-year-anniversary-edition* en we hadden met bizar veel geluk Moodymann kunnen strikken voor een 4-uursset. Serieus, Moodymann, ik bedoel: die guy is een legend. Hij gooide de tent op slot, het was diep en warmbloedig en soulvol, en grappig gewoon. Hij ziet er niet alleen grappig uit met dat Kangol-visserspetje en dat gaas voor zijn gezicht, hij is ook *funny* in zijn platenkeuze. Het was alles wat we ervan verwachtten en meer. Het publiek wilde niet dat het ophield. Ik ook niet. Het zweet druppelde van het plafond en iedereen zat in dezelfde warme cocon. Het was de beste avond die we ooit hadden gehad. Dus wat was er beter dan het af te maken in de Suite, het gevoel wat te rekken, te kijken of er meer uit te wringen viel? Zo ging dat altijd, dat was normaal.

Dus de volgende ochtend nam ik tegen een uur of twaalf nog snel een douche in Lucas' badkamer – de Suite was een leegstaande kelder in het oude schoolgebouw waar William en Lucas met nog tien anderen al een paar jaar voor een schijntje antikraak woonden; de kelder was de voormalige fietsenstalling voor het personeel; en wij waren de

voormalige leerlingen die het pand hadden overgenomen –, leende wat kleding en fietste op het ritme dat ik nog altijd als een drukpuntmassage in mijn lichaam voelde de stad door om uiteindelijk maar een acceptabel halfuurtje te laat aan te komen op de Transvaalkade. Als ze boos zouden worden (mijn familie was zeer punctueel), zou het me niet raken, want ik voelde me nog steeds ongelooflijk goed.

Toen ik binnenkwam, zaten ze keurig opgelijnd in de woonkamer.

‘Ze is er,’ zei Bram. ‘Kunnen we eindelijk beginnen?’ En toen begon mijn vader te vertellen dat hij niet in Nederland, maar in Duitsland is geboren. Dat was al maf. Vervolgens haalde hij een envelop tevoorschijn en liet een stapeltje documenten zien: de aanmeldingsbrief bij de ss van mijn grootvader, de brief waarin stond dat hij was overleden en nog een paar dingen, ik weet niet meer wat. Mijn moeder vulde af en toe iets aan en probeerde mijn vader niet te laten afdwalen. Bram onderbrak hem juist voortdurend, wilde steeds allerlei toelichting over plaatsen en tijden. Mijn vader beantwoordde de vragen rustig en afgewogen. Af en toe legde mijn moeder een hand op zijn schouder, ik denk omdat ze dacht dat het zo hoorde.

Ik zat er maar wat bij, dronk achter elkaar glazen water want mijn mond was de Sahel. Ik bedacht dat ik wel een puntje van het een of ander kon gebruiken voordat ik straks terugging naar de Suite. Daar zou iedereen nog zijn, want het was zondag en waarvoor is de zondag anders bedacht? Om eerlijk te zijn: dat hele verhaal interesseerde me geen zak. Ik had net de beste avond van mijn leven gehad, ik was nota bene door Moodymann (ik mocht Kenny zeggen) *himself* gecompimenteerd met mijn set, en echt niet alleen omdat ik er halverwege zijn ‘Me and My People’s Eyes’ in gooide. Ik had beter niet kunnen komen, werd neerslachtig van deze ‘bijeenkomst’. Niet dat ik het wilde, maar hun stemmen en gebaren en de geuren van het huis, de meubels en de boeken die op de bank lagen en overal in stapeltjes tegen de plinten omdat er geen kastruimte meer beschikbaar was – al die dingen maakten me somber. Dus ik zei zoiets van: ‘Sorry, jongens, ik heb nog een afspraak,’ en ik splitte hem, racete terug naar de Suite, waar ik bleef tot maandagmiddag. Ik was nog nooit zo lang achter

elkaar wakker gebleven. Maar de dagen daarna viel het reuze mee, ik ging gewoon naar college en verscheen op tijd op mijn werk.

Ik was bezig met mijn eigen leven, die van hen kon ik er gewoon niet bij hebben.

Dus dat er een paar maanden geleden ineens een boek was, kon me eerlijk gezegd ook niet schelen. Ik wist al wel dat Bram en mijn vader er ruzie over hadden, dat vertelde Bram een keer aan de telefoon. Hij zei dat mijn vader zich verraden voelde, en hij dacht dat het slecht zou zijn voor zijn carrière, met zijn werk en zo, maar mijn gedachte was: hij heeft toch niks fout gedaan? Nou dan. Laat Bram er lekker over schrijven en laat hem lekker in de spotlights staan, waar dat mooie bruine koppie van hem zo goed uitkomt, als hij dat zo graag wil.

Houda hoefde nooit zo graag de schijnwerpers op zich gericht te zien, vroeger ook al niet. Misschien dat ze daarom zo'n dienstbaar beroep heeft gekozen.

We hadden nog niet met elkaar gepraat sinds ik in het UMC zat. De eerste keer dat we elkaar zagen, in een van de twee gemeenschappelijke huiskamers, had ze me kort toegeknikt en verder behandelde ze me zoals ze alle andere patiënten behandelde. Professionele distantie, zo heet dat toch? En ik snap het wel, ik bedoel, het was niet een gemiddelde zaterdagmiddag in de stad, dat ze ineens naast me stond in een kledingwinkel en je snel een paar obligate zinnnetjes kon uitwisselen om vervolgens weer je eigen weg te gaan. Hoe zal ik het zeggen? We waren nogal tot elkaar veroordeeld.